UNITAT 2

Cap a la igualtat de tracte i la no-discriminació de les persones LGTBIAQ+ des dels serveis públics

CONTINGUTS

1. Canvi de paradigma: serveix celebrar la diversitat si no qüestionam la normalitat?
2. Revisió dels estereotips i prejudicis que operen en la societat i que contribueixen a la discriminació i a la violència LGTBIAQ+fòbiques
3. El marc teòric del feminisme interseccional com a fonament per detectar desigualtats i fer propostes cap a la transformació social: consideracions i exemples

OBJECTIU

Disposar de criteris per reflexionar envers els prejudicis i estereotips a l'hora d'intervenir des del lloc de feina incorporant el principi bàsic d'igualtat de tracte i no-discriminació per raó d'orientació sexual, identitat de gènere, expressió de gènere i característiques sexuals des d'un enfocament feminista interseccional.

Autora: lena castells torrens
Data d'elaboració: juliol de 2025. Data d'actualització: agost de 2026
Aquesta obra es difon mitjançant la llicència Creative Commons Reconocimiento-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional License.

INTRODUCCIÓ

Ningú estaria en desacord que la diversitat és un fet i que ens enriqueix. Però n'hi ha prou amb celebrar la diversitat si no qüestionam la «normalitat»? Aquestes «normes» no escrites que ens diuen com han de ser els nostres cossos, a qui podem o no podem estimar, qui hem de ser tant sí com no, quin és el camí recte que hem de transitar.

Aquesta unitat està pensada per tal que us faceu preguntes i practiqueu un pensament crític cap a allò que l'endocisheteropatriarcat ens imposa, no només a les persones LGTBIAQ+, sinó a totes les persones.

El marc teòric del feminisme interseccional ens pot guiar en aquesta cerca per transformar la realitat i fer les vides més dignes i més vivibles.

Recomanacions per facilitar una lectura (més) comprensiva

Abans de llegir aquesta unitat didàctica és aconsellable haver llegit la unitat didàctica anterior.

Cal llegir els peus de pàgina, perquè aporten informació útil i/o perquè tenen enllaços relacionats amb el concepte o l'apartat corresponent.

Així mateix, aquesta unitat didàctica té el seu propi annex, amb infografies que us serviran per completar el material obligatori del curs.

1. Canvi de paradigma: serveix celebrar la diversitat si no qüestionam la normalitat?

Quan la societat s'adona que les persones LGTBIAQ+ «som normals», aquest és (o hauria de ser) el final feliç de la discriminació. Aquesta comparació acaba sent problemàtica, ja que, al cap i a la fi, ningú de nosaltres «som normals». Hi ha algú que compleixi tots i cadascun dels mandats que imposa la «normativitat»?

Una de les idees que apareixen de manera reiterada en aquesta mena de discurs és la necessitat de «normalitzar l'homosexualitat». Aquesta pràctica reforça, al final, tant la mateixa cisheterosexualitat com l'anormalitat d'altres desitjos i corporalitats. Al cap i a la fi, es mantenen els estereotips, els binarismes, la patologització de l'homosexualitat/lesbianisme i la transsexualitat, i es reforça la idea que «és un problema personal» que pertany a l'àmbit privat; per tant, no suposa cap canvi estructural i deixa la «norma» (cisnorma, heteronorma i endonorma) intacta.

Adrienne Rich sostenia que l'heterosexualitat no és una elecció lliure, sinó més aviat un sistema social i polític imposat pel patriarcat per mantenir les dones en un rol subordinat i jeràrquic.[1]

Les persones no endocisheterosexuals no necessitam gestos de «tolerància», ja que el mateix concepte de «tolerar» amaga una lògica jeràrquica: si hi ha algú que «tolera», hi ha d'haver algú «diferent, però igual», a qui s'ha de tolerar.

Segons Yásnaya Aguilar[2] el mite de la «inclusió» amaga una trampa. Aquesta trampa és concretament la «direccionalitat» de la inclusió: «qui inclou a qui?, si tu pretens incloure algú és perquè tens el poder per fer-ho i l'altre, no». Ella ens convida a generar una utopia on no m'hagis d'incloure, sinó que sigui diversa «per se». Considera ben interessant saber a què ens volem incloure, ja que «hi ha institucions que, per definició, són colonials». Seguint l'enfocament interseccional, es podria afegir que hi ha institucions que per definició són«patriarcals», «racistes», «xenòfobes», «LGTBI-fòbiques», etc.

1 Adrienne Rich «heterosexualitat obigatòria i existència lesbiana», assaig publicat en 1980, es pot accedir a una traducció al castellà de María-Milagros Rivera Garretas en aquest enllaç: https://pa-roledequeer.blogspot.com/2021/10/heterosexualidad-obligatoria-adrienne-rich.html

2 Es pot consultar l'entrevista completa a aquesta autora en aquest enllaç: https://lacaderadeeva.-com/entrevistas/quien-es-yasnaya-elena-aguilar-gil/13776

Hi ha persones LGTBIAQ+ que, per ser acceptades, segueixen alguna mena de **normes o codis socials heteronormatius**, d'altres els segueixen per evitar violències i d'altres, per poder assolir drets dels quals no podríem gaudir d'una altra manera, per exemple, l'anomenat *matrimoni igualitari*.[3] Podem estar d'acord a ampliar drets per a totes les persones, tot i que això no implica creure en la institució del matrimoni, però... si aquesta institució està pensada per atorgar drets —beneficis fiscals, permisos laborals retribuïts, avantatges en l'àmbit mèdic i hereditari, etc.— qui podria voler no casar-se? En aquest cas, l'avenç consisteix a haver eliminat la discriminació evident que hi havia perquè algunes persones puguin accedir a aquest dret en funció de la seva orientació sexual.

Una de les crítiques a la política de la identitat és que aquesta privilegia les persones a les quals la sexualitat els suposa la seva «marca» principal, com, per exemple, els homes, blancs, gais, burgesos[4] (Trujillo, 2022).

Les persones no trans* (per tant, cis*) vivim el gènere des del privilegi de no haver-nos qüestionat mai si estam d'acord o no amb aquesta assignació. No oblidam que, malgrat no haver-hi reflexionat mai, les persones cis* també tenim una identitat de gènere que queda invisibilitzada pel privilegi que suposa no estar en risc de patir violència per la nostra identitat. Ens hem de fer càrrec d'aquest privilegi, que és estructural. Si consideram les realitats trans* com un espectre (un ventall de possibilitats), per què no considerar les realitat cis* de la mateixa manera?

Estar en contacte amb persones no conformes amb el gènere, persones amb gènere divers o persones trans* (binàries i no binàries) pot ajudar a veure el gènere com un concepte paraigües en què no només hi ha dues categories exclusives i excloents, i no dirigir les polítiques relacionades amb el gènere des d'aquest posicionament que podríem dir que és, com a mínim, limitant i moltes vegades fins i tot contrari als drets conquerits.

Com va dir Virginie Despentes:

«No puedo olvidar que soy una mujer. Pero puedo olvidar que soy blanca. Eso es ser blanc. El privilegio de tener la posibilidad de elegir pensar en ello, o no».*

3 El juliol de 2005 hi va haver un canvi en el Codi civil que permet el matrimoni entre persones del mateix sexe a l'Estat espanyol. Ja han passat més de 20 anys d'aquest reconeixement legal.
4 També es pot trobar escrit amb l'acrònim BBVA (Blanco, Burgués, Varón, Adulto).

2. Revisió dels estereotips i prejudicis que operen en la societat i que contribueixen a la discriminació i a la violència LGTBIAQ+fòbiques

Seguint l'exemple anterior, podem fer una analogia afirmant que les persones heterosexuals poden oblidar que «són heterosexuals» (perquè la institució de l'heteronorma és la privilegiada). No estan en risc de patir violència per la seva orientació sexual. Això no lleva que, tot i així, moltes persones heterosexuals puguin estan travessades (i de fet, ho estan) per altres opressions (que no són les relacionades amb la seva orientació sexual) i que també puguin patir el que la Llei 8/2016 LGTBI anomena *discriminació per error*.

En tots els casos hi haurà persones, heterosexuals o no, que de ben segur no poden oblidar que són negres, *diskas*, grasses, pobres, migrants... precisament perquè aquests eixos d'opressió són una cotilla de la qual és impossible sortir en una societat racista, capacitista, grassofòbica, aporofòbica i xenòfoba (entre altres opressions sistèmiques i estructurals, com l'LGTBI-fòbia). Per això, no podem limitar l'LGTBI-fòbia (només) a uns subjectes concrets.[5]

El gènere continua «atrapat» en la matriu heterosexual: els ideals de masculinitat i feminitat han estat construïts com a cisheterosexuals. En les polítiques que s'adrecen a «la dona» (en singular) des de les institucions i que estan relacionades amb les violències masclistes, les lesbianes i les trans*, no són dins l'imaginari.

Per exemple: segons indica un estudi[6] recent de l'IRES (Institut de Recerca i Reinserció Social) sobre la violència intraparella:

«Els estudis feministes i queer han posat de manifest que les relacions afectives dins del col·lectiu LGTBIQ+ no estan exemptes de dinàmiques de poder, control i violència, i que aquestes poden adoptar formes específiques que no responen necessàriament a patrons masclistes tradicionals, però sí a altres estructures d'opressió interseccionals, com l'LGTBIQ-fòbia, el cissexisme, el racisme o el classisme (Butler, 2004; Monforte, 2020; Cerezo, 2021)».

Ens hem plantejat com podem actuar davant situacions de violència intraparella de dones lesbianes? I si alguna o totes dues són trans*? I si alguna és intersex? Les institucions estan preparades per atendre d'una manera adequada aquesta

5 Vegeu l'annex de la unitat didàctica 2 amb infografies que amplien aquest concepte i d'altres.
6 Projecte de recerca subvencionat per la Direcció General de Famílies, Infància, Joventut, Diversitat i Igualtat en la convocatòria de 2024.

pluralitat? Potser els recursos d'acollida estan dissenyats des de patrons endo-cisheteronormatius? **A qui deixen fora algunes polítiques públiques des d'aquesta mirada esbiaixada?**

Tenir en compte la interseccionalitat de les opressions quan volem analitzar una situació, atendre una persona o oferir-li un recurs d'ajuda és cabdal com a enfocament des dels serveis públics. No es tracta d'una suma de discriminacions (discriminació múltipla), sinó de tenir en compte que **aquests eixos**, d'alguna manera, **es reforcen els uns amb els altres i generen més patiment i violència contra aquests cossos que són considerats abjectes o incòmodes** i que, de vegades inconscientment, apartam als marges.

No hem d'oblidar que l'LGTBIAQ+fòbia es manifesta de-moltes maneres diferenciades: discriminació, odi, prejudicis, estereotips negatius, amenaces, assetjament, rebuig cap a maneres diverses de ser i d'estimar (i desitjar), accions o omissions. Aquesta opressió, arrelada en estructures socials, actua des de les dinàmiques de poder i té conseqüències psicosocials greus per a les persones afectades, la qual cosa deteriora les relacions interpersonals i compromet la convivència ciutadana (*Cuerpos marcados*, 2019).

Des de la societat actual, naturalitzar o essencialitzar aquestes qüestions sense qüestionar-les, sense fer ús d'un pensament crític, pot contribuir a legitimar la violència simbòlica i estructural que s'infligeix contra les persones amb orientacions sexuals, identitats de gènere, expressions de gènere i corporalitats dissidents.

Com a persones (tant en l'àmbit personal com en el professional), interpretam el que ens envolta, sovint quelcom desconegut o allunyat de nosaltres, seguint els nostres patrons (rígids o flexibles, però nostres, al cap i a la fi). Una proposta per posar en pràctica seria la següent: enfocar-ho des d'una perspectiva com si s'estigués observant quelcom per primera vegada (com fa l'antropologia amb la pràctica de l'«extrañamiento»).[7] Això ens ha de permetre descobrir, valorar i sortir de la nostra zona de confort per estar en disposició de tenir una mirada lliure de prejudicis i estereotips (de manera conscient).

7 Seria com «desnaturalitzar» allò «naturalitzat», observar des d'una perspectiva radicalment nova (etimològicament «radical» prové del llatí «radix» (arrel) i s'ha d'entendre com allò que prové de l'arrel, tant en sentit literal com figurat).

Un altre exemple, en aquest cas de mala praxi: malgrat que la Llei estatal 4/2023 al final no hagi reconegut les «persones no binàries», això no vol dir que aquestes persones deixin d'existir. Són una realitat, tant ell*s com les violències que pateixen. Pensar les polítiques públiques exclusivament des d'un marc que deixa fora part d'aquesta realitat perquè la legislació «encara no l'ha legitimada» és utilitzar el poder per col·locar i atendre qui hi ha «dedins», perquè s'identifica en la classificació patriarcal del gènere (*o ets dona o ets home*), i per expulsar o excloure qui està fora de les categories de classificació binàries i que, per tant, no podrà accedir a exercir els seus drets o trobarà molts més obstacles.

No ha estat mai tan pertinent la cita de Judith Butler que obre el document del II Pla estratègic LGTBI:[8] «Hay que aprender a escuchar. Si no aprendemos que no hay solo dos, sino múltiples realidades, estamos siendo crueles con millones de personas. Si imponemos compartimentos estancos en sus vidas estamos produciendo sufrimiento. Las instituciones deben escuchar lo que dicen las comunidades sobre su propia realidad».

La vocació de les administracions públiques ha de ser oferir una atenció universal, que no deixi fora ningú. Cal que el personal ens plantegem de manera seriosa aprendre a detectar, revisar i corregir estereotips o prejudicis que podem tenir ocults; cal que feim un esforç per reciclar els nostres coneixements i posar al dia les nostres eines i recursos per poder atendre de manera funcional i eficient les sol·licituds d'informació que ens arribin o per dissenyar instruments tècnics o eines de treball que respectin la normativa no només en l'àmbit de la diversitat sexual i de gènere, sinó també en la que reconeix drets a les persones més desafavorides o estigmatitzades per diferents eixos d'opressió. És un gran repte que necessita un esforç intens de reciclatge laboral i personal.

I no hem d'oblidar que s'han de potenciar les habilitats de comunicació, com són l'escolta activa, l'empatia, l'autenticitat i l'assertivitat.

8 En la unitat didàctica 3 del curs s'aprofundeix en aquest Pla estratègic.

3. El marc teòric del feminisme interseccional com a fonament per detectar desigualtats i fer propostes cap a la transformació social: consideracions i exemples

Tant des de la reflexió teòrica, amb autores com Monique Wittig, Adrienne Rich, Teresa de Lauretis, Gloria Anzaldúa, bell hooks, Judith Butler, com des de la protesta als carrers, en els darrers quaranta anys el subjecte polític feminista s'ha anat ampliant. Les teòriques feministes amb mirada *queer*/cuir han fet noves propostes d'anàlisi crítica del model imperant de «dona blanca, burgesa, adulta, occidental i heterosexual» com a única dipositària final de les polítiques públiques relacionades amb el gènere, un gènere que, com a concepte, s'ha quedat congelat en una visió tradicionalista, fins i tot avui en dia, que segueix pensant-se des de la relació directa i unívoca de «sexe-gènere» i des del binomi privilegiat (i limitant) de «dona-home».

Les aportacions teòriques del feminisme *queer*/cuir (com, per exemple, l'èmfasi en el fet que les identitats són construccions socials, històriques i no essències), juntament amb l'enfocament interseccional que prové dels feminismes negres, ens han de permetre no oblidar que els diferents eixos de poder interseccionen i aquesta visió ha de ser útil per repensar algunes de les seves dimensions.

Audre Lorde (1934-1992) s'autodefinia així: «soc una feminista lesbiana negra guerrera poeta i mare, enfortida per totes les meves identitats i indivisible». També va afirmar que «no hi ha jerarquies en l'opressió».

Per això cal un canvi de paradigma que ens permeti obrir un nou marc d'oportunitat per elaborar polítiques transformadores amb una mirada crítica a la categoria i a la pràctica del gènere i de la sexualitat. I, d'això, els feminismes amb aquest enfocament interseccional ens poden donar les eines per aconseguir-ho.

L'axioma **«les polítiques públiques no són mai neutrals»** és cada dia més evident, **i no posicionar-se suposa perpetuar el sistema opressor**.

És primordial que les polítiques no siguin només a curt termini; s'han de consolidar les estructures i les metodologies i s'han de donar a conèixer els resultats (transparència), ja que aquest retorn a la ciutadania sobre què s'ha fet, amb quins recursos s'ha fet i quines han estat les prioritats i els obstacles és un

exercici que fa que les polítiques públiques tenguin sentit i es fomenti la participació ciutadana.

Cercau les autores amb les quals he començat aquest apartat, començau a llegir-les o aprofundiu en els seus textos, que van marcar el camí que altres autor*s més actuals, com Lucas Platero, Gracia Trujillo, Mer Gómez o Javier Sáez, entre molt*s d'altres, estan seguint per rompre amb els discursos transexcloents i transmisògins, fent anàlisi des de metodologies interseccionals/*queer*(cuir), oferint eines per qüestionar les estructures de poder que generen patiment i violències cap a totes les persones, especialment les més vulnerables, amb l'objectiu d'arribar a una societat en què totes les vides siguin igual de dignes i vivibles.

Des de les institucions cal aprendre d'iniciatives que surten de la ciutadania organitzada des d'una perspectiva interseccional i comunitària, com pot ser el cas de la cooperativa NUS, de Catalunya, que es defineix així: «NUS som una cooperativa sense ànim de lucre integrada per un equip interdisciplinari de professionals de les arts escèniques, el món social i les economies feministes», en la seva pàgina web indiquen que, «davant les injustícies del sistema cisheteropatriarcal, treballem per prevenir les violències masclistes i les actituds d'LGTBIfòbia, promovent una educació feminista que garanteixi els drets de totes les persones».

Disposen d'un seguit de recursos audiovisuals ben interessants, que són la base per lluitar contra l'LGTBIAQ+fòbia de la qual hauríem d'aprendre les polítiques públiques institucionals.

Un bon exercici podria ser visualitzar i compartir entre company*s, amistats i famílies aquesta bona pràctica comunitària, que esper que us proporcioni eines per entendre el gènere d'una manera que contribueixi (amb més arguments) a detectar, a prevenir i a combatre l'LGTBIAQ+fòbia en tots els àmbits i en totes les seves manifestacions: *https://nus.coop/temes/genere/*

Som-hi!

BIBLIOGRAFIA

DE LAURETIS, Teresa. *Figuras de resistencia. Ensayos sobre teoría feminista.* Editorial Kaótica libros, 2025.

hooks, bell. *Teoría feminista: de los márgenes al centro*. Editorial Traficantes de sueños. CC. Creative commons. Atribución-NoComercial-SinDerivadas 3.0 España. 2020. Traduït per Ana Useros Martín. Edició original, 2015.

LÓPEZ, Silvia. *Los cuerpos que importan en Judith Butler*. Editorial Dos Bigotes, 2019.

LÓPEZ, Silvia i PLATERO, Lucas R. (eds.). *Cuerpos marcados: vidas que cuentan y políticas públicas.* Bellaterra edicions, 2019. Podeu accedir a un breu resum en aquest enllaç: https://revistasonline.inap.es/index.php/GAPP/article/view/10828/11846

LORDE, Audre. *Germana al marge* (Títol original: *Sister, outsider*. Essays and Speeches, 1984). Editorial Manifest Llibres, octubre 2023. Traducció al català de Denise Duncan Villalobos. També us recoman la traducció al castellà de Gloria Fortún amb el títol *Hermana otra,* Editorial Horas y Horas, 2022.

GÓMEZ, MER. *La rebelión de las hienas, relatos corporales de personas intersex (2ª ed.).* Bellaterra Edicions, octubre 2024.

GÓMEZ, MER. *Las hermafroditas del siglo XXI, de objetos del discurso a sujetos políticos intersex.* Bellaterra Edicions, novembre 2024.

PONS RABASA, Alba i GUERRERO McMANUS, Siobban. *Afecto, cuerpo e identidad. Reflexiones encarnadas en la investigación feminista* (Coordinadoras). Universidad Nacional Autónoma de México. Instituto de investigaciones jurídicas. México, 2018.

SPADE, Dean. *Una vida «normal». Violencia administrativa, políticas trans críticas y los límites del derecho.* Edicions Bellaterra, 2011. Traduït per Maria Enguix Tercero i revisat per R. Lucas Platero.

Entrevistes:

Entrevista a Miquel Missé (Emakunde):

https://www.emakunde.euskadi.eus/informacion/entrevista-a-miquel-misse/webema01-contentproyect/es/

Entrevista a Fina Birulés: «Si ens dediquem a combatre els que criden, només acabarem cridant»

https://revistaidees.cat/fina-birules-si-ens-dediquem-a-combatre-els-que-criden-nomes-acabarem-cridant/

Entrevista a Miquel Missé (elDiario.es):

https://www.eldiario.es/sociedad/problema-discurso-hegemonico-diciendo-biologico-miquel-misse_128_1754713.html

¿Qué son las intersexualidades? Vídeo on Isa Duque (la psico woman) entrevista a l'activista intersex Camino Baró. Durada: 9 minuts i 56 segons:

https://www.youtube.com/watch?v=T2wKoEgcNyM